

Opastusta termistön kehittelyyn

RISTO HAARALA *Sanastotyön opas*. Kotimaisien kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16, Helsinki 1981. 62 s.

Risto Haaralan »Sanastotyön opas» on alkusanojen ensimmäisen lauseen mukaan tarkoitettu erityisalojen sanastotyötä tekeville. Koska termityöhön kuuluu mene-

Kirjallisuutta

telmiä ja ongelmia, jotka eivät esiinny perinnäisen leksikografian piirissä, olisi ollut syytä löytää osuvampi nimi. Kirjanen on erikoistuneempi kuin sen nimi.

Suomessa toimii parhaillaan kymmeniä sanastotyöryhmiä; niihin kuuluu yhteensä satoja jäseniä, jotka lisäksi ovat sanastotyön vuoksi yhteydessä muihin asiantuntijoihin. Usein tällaisten työryhmien jäsenet eivät ole saaneet mitään koulutusta termityöhön. Suomessa toimii myös suuri määrä kielenkääntäjiä erityiskielten kääntäjinä. Suomen kielellä enempiä kuin muilla pohjoismaisilla kielilläkään ei ole julkaistu termistön ongelmia koskevaa kirjallisuutta. Kielenkääntäjä joutuu vaikeita tekstejä kääntäessään usein tekemään termityötä, koska julkaistut sanastot voivat häntä harvoin yksinään tyydyttää.

Jokainen erityisalojen kielen ongelmista kiinnostunut voisi hyötyä siitä, että julkaitaan termistöä koskevaa kirjallisuutta. Haarala on ehkä liian vaatimattomasti rajoittanut tavoiterahmiansä.

Kun tarve on suuri, sitä on vaikea tyydyttää. Haaralan kirjanen ei voi kuin osittain tyydyttää kielenkääntäjän tarvetta, koska hän ei käsittele termien ekvivalenssia. Termityötä tekevä kaipaa käytännön ohjeita aineiston keruuseen ja käsittelyyn.

Sekä terminologi että kielenkääntäjä kaipaavat ehkä tietoja kansainvälisestä termityöstä ja standardoinnista. Tällaisia asioita sisältyy esim. Robert Dubucin kirjaseen Manuel pratique de terminologie (1978), joka on kirjoitettu opetusta varten (Montréal'n yliopiston kielenkääntäjille).

Kuitenkin kirjan 62 sivuun mahtuu termistön teorian ydin. Kirja jakaantuu kolmeen pääosaan: 1) Termi—käsite—tarkoite, 2) Termi kielen elementtinä ja 3) Määritelmä.

Erityisaloilla usein esiintyvä ongelma on se, että käsite on olemassa ja sitä varten on löydettävä termi. Siitä syystä termin ja käsitteen suhde voi diakronisesti poiketa yleiskielen tilanteesta. Muun muassa siitä syystä käsitteiden väliset suhteet ja käsitejärjestelmät ovat termityötä tekeville tärkeitä. Hänen tehtävänsä on monesti preskriptiivinen. Haarala esitteleeekin tär-

keimmät käsitejärjestelmät suomalaisia esimerkkejä käyttäen.

Koska termityössä joutuu luomaan uusia termejä, kirjan toisen pääosan tärkein tehtävä on tuoda ilmi, mitä uudelta termiltä voi vaatia. Jokainen voi helposti todeta uudissanojen ongelman todelliseksi vertailemalla esim. jonkin tekniikan alan uutta sanastoa kymmenen vuotta sitten julkaistuun sanastoon. Tilanne muuttuu nopeasti, mutta alan kehitystä varten on tärkeää, että käsitteistö on selvä ja sitä varten valitut termit osuvat. Tämä helpottaa alan kehitystä ja paradoksisesti johtaa käsitteistön ja termistön muutoksiin. Termien muodostus on siis keskeistä — myös siitä syystä, että monella alalla tekniikan kehitys tapahtuu kokonaan muilla kielillä.

Terminmuodostuksen yhteydessä Haarala käsittelee synonymiaa, homonymiaa ja polysemiaa. Ne ovat tärkeitä käsitteitä terminologille. Olisi ehkä ollut tarkoituksenmukaista käsitellä vain synonymiaa, joka termityön kannalta voi olla kiintoisinta. On monta synonymin lajia, jotka aiheuttavat omia ongelmia (Dubucin termin: synonymes de niveaux, géographiques, temporels, professionnels, de concurrence, de fréquence). Haarala käsittelee näistä *synonymes de niveaux, professionnels* ja *de concurrence*, tosin hyvin lyhyesti.

Kirjaseen kolmas osa koskee määritelmää. Siihen on sisällytetty tavallimpien määritelmien kuvaus sekä määritelmävirheistä pari sivua. Tähän kuten edellisiin kappaleisiin sisältyy hyödyllisiä esimerkkejä. Kirjan vastaanottajaryhmien kannalta niitä olisi mahdollisesti voinut olla enemmänkin.

Koska Unescon tilaston mukaan nykyään käännetään enemmän erityisalojen tekstejä kuin kaunokirjallisia tekstejä ja koska painettujen tekstien tuotanto vastaavasti yhä enemmän koskee juuri erikoistuneita tekstejä, Risto Haaralan kirjaseen antama tieto on monelle tärkeää. Kielitieteilijälle se paljastaa alan, jota hän tavallisesti ei tunne ja jolla hän ei tule toimeen pelkästään käyttämällä perinnäisiä kielitieteellisiä menetelmiä.

CHRISTER LAURÉN